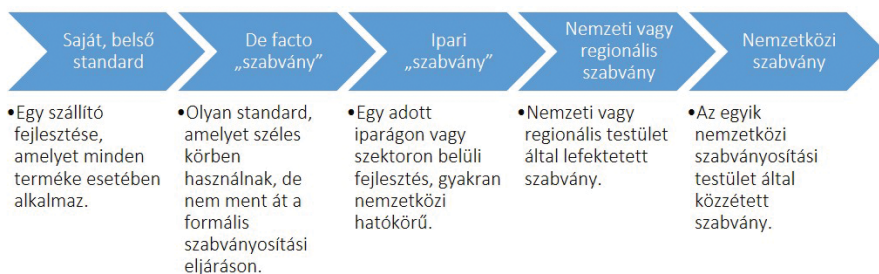

Mik a szabványok és mire jók?⁴

„A szabványok általános és ismételten alkalmazható eljárásokat és műszaki megoldásokat határoznak meg, amelyeket közmegegyezéssel fogadtak el, és optimális megoldást kínálnak a különböző érdekelt felek számára.”⁴

A szabványok előírásainak betartása teszi lehetővé a szolgáltatások (köztük a könyvtári és szakirodalmi szolgáltatások) megbízhatóságának és hatékonyságának növelését, egységességük és átjárhatóságuk biztosítását.

Az angol *standard* szót gyakran fordítják automatikusan szabványnak, pedig a magyar kifejezés jóval szűkebb értelmű. Magyarul szabványnak csak az a standard nevezhető, amely átesett a szabványosítási folyamaton. Ennek ellenére a de facto és az ipari standardokat is szokás szabványnak nevezni, mivel alkalmazásukat tekintve szabványszerűek, ha jogi értelemben véve nem is azok.

„Szabványok” típusai a legkevésbé formálistól a leginkább formális felé haladva (David Haynes ábrája alapján)⁶

⁴ Renate Behrens *Standards in a new bibliographic world – community needs versus internationalisation* című előadás alapján. Elhangzott: Bibliographic Control in the Digital Ecosystem: International Conference, Firenze, 2021. február 8. <https://youtu.be/ybUDrILt0kI?t=5224> (2021.10.20.)

⁵ Forrás: a Magyar Szabványügyi Testület honlapja – <https://prod.mszt.hu/hu-hu/gyakranismetelt-kerdesek> (2021.10.20.)

⁶ Az ábra eredetijének forrása: Haynes, David: *Metadata for information management and retrieval. Understanding metadata and its use*. London, Facet, cop. 2004. 50. p.

Könyvtári területen jellemzően nemzeti vagy nemzetközi szabványokkal dolgozunk, de előfordul olyan is, hogy egy adott könyvtár gyakorlata válik de facto szabvánnyá. Olyan is előfordul, hogy egy más szektorra kidolgozott szabvány a könyvtári területen is fontossá válik. A szabványkövetés nyújtotta átjárhatóság ugyanis nem áll meg a szakterületek határán, segít azt is biztosítani, hogy az egymáshoz kapcsolódó területek közötti információáramlás megfelelő legyen. A könyvtári tevékenységnek szabványok szempontjából két fontosabb határterülete van: ezek a könyvtári források előállítóinak és terjesztőinek szabványai, valamint az informatika. Ez utóbbi az élet minden területére bevette már magát, az informatikai szabványok jelentősége bizonyos szempontból az egyes írásrendszerek betűalakjainak megállapodásszerű használatához mérhető.

Kinek van szüksége szabványokra?

Mindenkinek. Ha nagyon szigorúan vesszük, akkor szabványok nélkül nincsen könyvtár, sőt civilizáció sem. Az írásjelek „szabványosítása” nélkül nem alakulhatott volna ki az írásos kommunikáció. Az írás által lehetőség nyílt arra, hogy tőlünk térben és időben távol lévő dolgokról információt szerezzünk. Az írás a kommunikációt, a szabványosítás megjelenése pedig a munkamegosztás területét forradalmasította. A szabványok segítségével tőlünk térben és esetleg időben távol lévő emberekkel tudunk együtt dolgozni egy nagy, összetett feladat részfeladatain úgy, hogy munkánk a végén hézagmentesen illeszkedni fog egymáshoz.

A szabványok olyannyira körbevesznek bennünket, hogy nehéz elképzelni az életünket nélkülük. Ahhoz, hogy legyen egy balesetvédelmi szempontból megfelelő könyvtárépületünk, több tucat szabványnak kell megfelelnünk. Ám nemcsak a fizikai világban vesznek minket körül szabványok, hanem a számítógépekkel hozzáférhető – és az életünkben egyre fontosabb szerepet játszó – virtuális világban is. Az informatika kitermelt magából legalább annyiféle szabványt, mint amennyi a fizikai életünket könnyíti meg, ha nem többet, ami főleg annak fényében lenyűgöző, hogy végső soron mindegyik csak „nullákra és egyesekre” épül.

A szabványok közül könyvtári környezetben főleg az adatok tárolásával, tartalmával és cseréjével foglalkozó szabványokra támaszkodunk a munkánk során. Ha elektronikus környezetben bármit cserélni vagy akár csak megjeleníteni szeretnénk, szabványokhoz kell alkalmazkodnunk. Annál könnyebben – és ezzel összefüggésben annál költséghatékonyabban – lehet cserélhető, mások által megtekinthető vagy újrafelhasználható tartalmat létrehozni, ha minél kevesebb vetélkedő szabvány van, vagyis mindenki ugyanarra a célra ugyanazt a szabványt használja. Világunk azonban túlzottan sokszínű a fűnyíróelví egységmegoldásokhoz. Ezért meg kell elégednünk azzal, hogy a számunkra fontos közösségekkel használunk közös szabványokat, amelyeket a többi közösség szabványainak megfeleltetünk, már ahol lehetséges. Ezek a közösségek lehetnek nyelvi vagy foglalkozás alapján

szervezettek, de lehetnek tágabban meghatározottak is, például olyanok, amelyek szeretnének információt vagy tartalmat cserélni egymással, esetleg közös céljaik vannak, amiken együtt szeretnének munkálkodni, és fenntartható eredményeket szándékoznának elérni.

A szabványosítás lassú és költséges folyamat. Saját szabvány alkotása esetén a költségek nagy részét az emberierőforrás-ráfordítás teszi ki, míg egy nemzetközi szabvány honosításánál a költségek megoszlanak a szabványosítás intézményesített csatornájának díja és az emberierőforrás-ráfordítás között. A jó szabvány viszont hosszú távon behozza ezeket a költségeket, mivel segítségével hatékonyabban tudunk működni.

Fontos kiemelni a szabványok tekintetében, hogy azok mindig a megalkotásukkor érvényes helyzetre optimalizált megoldást írnak le. Ebből az következik, hogy egy szabványnak fontos hozadéka a stabilitás, amit teremt, de egy teljesen változatlan szabvány nem feltétlenül felel meg a szabványosítás céljának. A környezeti feltételek és a rendelkezésre álló technológiai keretek ugyanis változhatnak, így az is változhat, hogy mi az optimális megoldás. Ezért indokolt a szabványokat időről időre felülvizsgálni.

Jelenleg éppen egy ilyen megújító ciklus közepén vagyunk. A technológiai fejlődés elért odáig, hogy a világhálón lévő adatok legfőbb felhasználói már nem az emberek, hanem az algoritmusok, így az adattögzítésünket ennek megfelelően át kell gondolnunk. Néhány példa erre a megújulásra a 2016-os *Nyilatkozat a nemzetközi katalógizálási alapelvekről* (ICP), az IFLA *könyvtári referenciamodell* és a *3R projekt* utáni RDA (Resource Description and Access). Jelenleg zajlik az adattartalmi szabványok közül az ISBD felülvizsgálata, az adatstruktúra-szabványok közül a MARC 21 és a UNIMARC elemkészletének átdolgozása, de ide sorolhatók a BIBFRAME-mel való kísérleti projektek is.

Ilácsa Szabina

⁷ *Statement of International Cataloguing Principles (ICP)*. By IFLA Cataloguing Section and IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code. 2017. 21 p. https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2016-en.pdf (2021.10.20.) Magyar fordítása: Nyilatkozat a nemzetközi katalógizálási alapelvekről (ICP). Közreadja az IFLA Katalógizálási Szekciója és az IFLA Szakértői Tanácskozása a Nemzetközi Katalógizálási Szabályokról (IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code); Ford. Gazdag Tiborné, 2018. 21 p. https://www.oszk.hu/sites/default/files/ICP_2016_magyarul_2019_09_27.pdf (2021.10.20.)

⁸ Riva, Pat – Le Boeuf, Patrick – Žumer, Maja: *IFLA Library Reference Model: A conceptual model for bibliographic information*. IFLA, 2017. 101 p. https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/40/1/ifla-lrm-august-2017_rev201712.pdf Magyar fordítása: IFLA könyvtári referenciamodell: A bibliográfiai információk elméleti modellje. Ford. Gazdag Tiborné, IFLA, 2018. 99 p. https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/46/1/ifla_lrm_2017_hun_v3.pdf (2021.10.20.)